

DE LA HOMER LA NICOLAE IORGA
SAU O POSIBILĂ PLEDOARIE PRO MENTOR

FROM HOMER TO NICOLAE IORGA OR A POSSIBLE PRO-MENTOR
PLEA

PROF. UNIV. DR. CORINA ADRIANA DUMITRESCU
RECTORUL UNIVERSITĂȚII CREȘTINE „DIMITRIE CANTEMIR”

Motto: *Aliquis vir bonus nobis eligendus est,
ac semper ante oculos habendus,
ut sic tanquam illo spectante vivamus,
et omnia tanquam illo vidente faciamus*¹.

Abstract: *The leitmotif of this essay is based on the following syllogism: all mentors are models and a man who does not respect the mentor will never become a model. The syllogism already referred to can be even more underlined by the activity and the moral personality of thousands of mentors/ educators who, through their work of spiritual modelling, have contributed to the evolution of the human society.*

I have considered only a few of the so many moral hallmarks who have preceeded us, as no human being can achieve greatness without comparing and conformating himself with such educational models.

Keywords: *mentor, educational model, syllogism, culture, moral personality, value, education.*

Nevoia spiritului uman de a se raporta la modele a fost dintotdeauna calea sigură de urmat în căutarea adevăratei desăvârșiri.

Cultura occidentală căreia îi aparținem, chiar dacă mai tânără ca dată a începutului formării ei decât cea orientală, a „căutat” să cultive, în egală măsură cu aceasta, împlinirea spiritului uman cu „ajutorul” operelor create de marile sale personalități.

O posibilă axiomă, în acest context, ar fii aceea potrivit căreia mentorul, pe calea educației, crează, „modelează” modele demne de urmat, de „atins”; dar în continuarea axiomei apare „problema”: un asemenea „modelator” nu reprezintă el însuși un model? Răspunsul, apriori, este afirmativ.

Fascinantă, irezistibilă, determinanta lume a „modelului” creator de „modele” reprezintă poate unica lume, parte a universului uman, cu adevărat perenă. Dacă ne-am imagina universul uman sub forma unui număr infinit de cercuri concentrice categoric primul dintre aceste cercuri ar reprezenta lumea modelelor; un „cerc” generând

¹ Trebuie să ne alegem un om superior și să-l avem mereu înaintea ochilor, ca să trăim astfel ca și cum ne-ar privi și să facem totul ca și cum ne-ar vedea.

permanent toate celelalte cercuri, făcându-le deci pe acestea să apară și, la momentul potrivit, pe unele dintre ele să dispară. Fără îndoială că, un „cerc”, parte a unei figuri geometrice infinit concentrice, este, la rândul său, „format” dintr-un număr greu de definit de entități. Totuși, ne vom opri la câteva dintre aceste valori, la locul și rolul lor în istoria culturii universale tocmai pentru a demonstra forța adevărată a adevăratului mentor.

„Educația este tehnica colectivă prin care o societate își inițiază tânăra generație în valorile și procedeele ce caracterizează viața civilizației sale ... Acest lucru presupune, evident, un decalaj în timp: trebuie ca mai întâi o civilizație să-și atingă propria sa formă, înainte de a putea crea educația care s-o reflecte” ne spune eruditul Henri-Îrénée Marrou în celebra sa operă „Istoria Educației în antichitate”. Două critici se impun față de aceste aserțiuni: educația este dedicată tuturor generațiilor nu numai celor tinere, așa a fost ea concepută încă din antichitate. A doua observație: pentru ca o civilizație să-și atingă propria sa Formă nu are nevoie de educație? Răspunsul este: a fortiori un asemenea proces, al definirii Formei unei civilizații are nevoie de educație. „Forma” unei civilizații nu poate fi constituită a priori, dimpotrivă aceasta se constituie a posteriori.

Dincolo de aceste precizări față de cele afirmate de distinsul autor în opera sa realizată la mijlocul secolului al XX-lea, ne vom îngădui să desprindem din cele expuse un silogism care va constitui laitmotivul acestui eseu: Toți mentorii sunt modele și niciun om care nu respectă mentorii nu va ajunge model.

Homer, cel al cărui loc de baștină era Smyrna, undeva la granița dintre Eolida și Ionia, a fost acela care a atins culmea eposului elin. Valoarea excepțională a celor două epopei Iliada și Odiseea rezidă, mai ales, din prezentarea modelelor demne de urmat care au fascinat imaginația omenească în ultimele trei milenii. Forța educativă deosebită a creației homerice s-a manifestat secole de-a rândul, dovadă recitarea epopeilor la serbările solemne ale cetății. Desigur că Homer nu s-a adresat, prin opera sa doar auzului auditorului său dar și văzului reușind prin forța narațiunii să realizeze imagini, tablouri unice pentru imaginația fiecăruia. Erudiții care s-au ocupat de analiza operei lui Homer au remarcat, cu toții, valoarea etică a creației homerice. Eroi săi, fără excepție, erau caracterizați printr-un simț desăvârșit al onoarei, prin vitejie fără seamăn, prin generozitate și, adesea, avuseseră parte de o educație deosebită. Să ne amintim, în context, pe scurt, de o parte din discursul pe care Phoenix îl ținea lui Ahile: „Eu te-am făcut ce ești!” afirma bătrânul perceptor în Iliada și în continuare: „Tu nu erai decât un copil și nu știai încă nimic despre lupta care nu cruță pe nimeni, nici despre adunările în care se disting bărbații ...: trebuia să te înveți să fi un bun vorbitor și în același timp destoinic în luptă!” Un adevărat mentor deci trebuia să fie Phoenix în relația cu Ahile la rugămintea tatălui acestuia Peleus. Câte secole, de-a rândul, după acest model, tânărul elin, va primi educație și exemple de la o persoană matură care se va fi ocupat de el. Desigur epopeile homerice cuprind nenumărate asemenea scene menite să pună în prim plan educația, etica, eroismul elin ceea ce pe drept cuvânt i-au îngăduit lui Platon să afirme despre Homer că era „educatorul Greciei”. Frumoase aprecieri la adresa educatorului Homer găsim în Banchetul lui

Xenophon unde Nikoratos afirma: „Tatăl meu, dorind să devin un om desăvârșit, m-a obligat să-l învăț în întregime pe Homer, astfel încât, chiar și azi, sunt capabil să spun pe dinafară Iliada și Odiseea. Desigur că vorbele nu vor putea cuprinde pe deplin influența covârșitoare a celui care a educat, pe baza exemplului eroic zeci de generații de elini care au reușit să fie, de la Alexandru Macedon înapoi atât de aproape de întruparea modelelor propuse de Homer. Dacă ne gândim numai la dorința lui Alexandru cel Mare de a fi un nou Ahile, dorință care l-a călăuzit în toată campania sa de cuceriri și putem intui rolul lui Homer în istoria umanității.

Curând, parcă într-o „inertie homerică”, avea să apară opera lui Hesiod prin care erau consacrate Dreptatea și Adevărul, valori pe care de atunci înapoi se va fundamenta educația clasică, mai apoi alți poeți, apoi Socrate marcat de importanța cultivării virtuții în educație pentru a ajunge, arc peste secole totuși la Platon, cu a sa Academie.

Fără îndoială, Platon a fost educator remarcabil atât în relația sa cu elevii din Academie, față de care s-a comportat, în primul rând, ca un veritabil teoretician, dar a fost și un practician al idealurilor sale în relațiile pe care le-a avut cu diverși conducători de cetățeni. Dialogurile sale cele mai însemnate au avut ca teme centrale cumpătarea – Chamides, prietenia – Lysis, curajul – Laheș, etica și educația – Protagoras și au constituit secole de-a rândul temelia sistemului educațional occidental, stricto sensu. Lato sensu însă, fiecare din faimoasele dialoguri scrise de Platon au o valoare de unicat în istoria gândirii omenesti și, pe cale de consecință au influențat decisiv educația contemporanilor și a celor care au succedat marelui filozof. Teoria cunoașterii, teoria Ideilor, teoria Formei, statul ideal, teoria morală a contractului social, filozofia sa politică, domnia legii au fost numai câteva din cele mai importante valori adăugate de către Platon la patrimoniul cultural al umanității. Cu toate acestea, nici până astăzi nu s-a realizat idealul social al aceluia care pe drept afirma: „Până când regii nu vor deveni filozofi sau filozofii regi, lucrurile nu vor merge niciodată bine în această lume”.

Dacă Platon ar fi avut numai simplul merit de a-l fi educat pe Aristotel, vreme de douăzeci de ani și până la optzeci de ani când a trecut în lumea celor drepiți, atât de puțin așteptată de eroii elini, el ar fi rămas, pe drept cuvânt, în galeria marilor educatori ai umanității. Dar, așa cum am văzut, pe scurt, meritele sale în domeniile educației și zona determinismului istoric au fost și sunt covârșitoare.

Aristotel, creator al faimosului Lyceum – pe modelul Academiei lui Platon a fost, fără îndoială discipolul cel mai valoros al mentorului său. Relația culturală dintre Platon și Aristotel a fost una benefică și pentru că, uneori, Aristotel nu era de acord cu unele dintre ideile lui Platon. În planul teoriei morale Aristotel aprecia că aceasta este accesibilă tuturor, nu doar câtorva cunoscători. Personalitate enciclopedică, Aristotel, a susținut prelegeri și a scris peste patru sute de cărți în domeniile matematicii, mecanicii, astronomiei, metafizicii, logicii, eticii, fizicii, retoricii, poeticii, etc. care au constituit și constituie adevărate manuale de studiu de aproape trei milenii. Lucrările sale, grupate în ezoterice, adică cele dedicate cercului discipolilor și exoterice, adică cele oferite publicului larg au alcătuit, în final, un tot unitar de o valoare inestimabilă pentru cunoașterea omenească.

Educator desăvârșit, Aristotel, nu a putut declina oferta, de a se îngriji de formarea culturală a tânărului Alexandru Macedon, pe care tatăl acestuia, Filip al II-lea i-a făcut-o de îndată ce a auzit de faima Stagiritului. Neîndoielnic că educația pe care Aristotel a reușit să o facă, vreme de șapte ani, a amprentat decisiv personalitatea aceluia care avea să devină Alexandru cel Mare.

La Atena, școala peripatetică, condusă vreme de treisprezece ani de către Aristotel, a fost, fără îndoială, un templu demn de urmașii lui Platon. Dovezile sunt multiple dar exemplul potrivit căruia regii din Pergamos au râvnit la scrierile acestei școli poate constitui un argument demn de luat în seamă.

Opera unicat a lui Aristotel a fost, în bună parte revalorizată o dată cu apariția scolasticii reprezentată în mod strălucit și de către Toma d'Aquino, a cărui operă a fost declarată fundament al dogmei creștine.

Toma d'Aquino dezvoltă, mai ales în Summa Theologiae, aceeași metodă a disputationes omniprezentă în universitățile epocii, potrivit căreia la o întrebare sunt aduse atât argument pro cât și argumente contra, urmate de propriul răspuns, pentru ca la final să se formuleze un răspuns.

Teoria sa deosebită în legătură cu etica, centrată pe Bine, susține armonia dintre rațiune și suflet drept mijloc de atingere a fericirii.

Prin întreaga sa operă Toma d'Aquino a reușit să concilieze aristotelismul din universități cu teologia, demers apreciat drept imposibil până la el.

Model nu numai prin creația sa intelectuală dar și prin conduita sa cu totul ieșită din comun Toma d'Aquino a fost, în cele din urmă, canonizat de către Biserica Creștină.

Față de o asemenea tradiție în cultura occidentală desigur că un spirit ca acela a lui Dimitrie Cantemir nu putea decât să dorească să atingă înălțimile cucerite de către înaintași.

Dacă ne-am referi doar la Istoria ieroglifică și iată că ne aflăm în fața lui Dimitrie Cantemir în calitate de autor al primului roman românesc în domeniului învățământului și al educației. Dar mai sunt, în domeniul pedagogiei: Cartea științei Muzicii, Divanul Lumii și Descrierea Moldovei.

Cantemir a fost și profesor particular de muzică în vremea șederii sale la Istanbul iar înclinația sa spre domeniul școlii și-a împlinit-o și prin Micul manual de logică generală. Mișcarea culturală în limba română a avut un susținător loial în persoana lui Cantemir care a salutat întemeierea Academiei lui Vasile Lupu de la Iași și pe aceea a lui Șerban Cantacuzino de la București.

În întreaga sa creație Cantemir a subliniat modelul moral care trebuie să stea la baza educației și a translatat conceptul moral la definirea culturii și civilizației apreciind că „un popor nu trebuie să dăinuiească în memoria omenirii prin fapte sângeroase și distrugerii, ci prin ceea ce poate constitui un factor de progres, cum sunt produsele spiritului uman”.

Secolul al XIX-lea a fost desigur marcat, în istoria noastră de prezența și activitatea marilor ctitori de școală, educatori de mare prestigiu astfel cum au fost Gheorghe Lazăr și Petru Poenaru.

Acesta din urmă a fost, fără îndoială, întemeietorul școlii elementare românești în structura sa modernă. Apreciat drept un adevărat deschizător de drumuri și caracterizat de către Alexandru Odobescu drept un tânăr „mintos și pacinic”, Petrache Poenaru a susținut și materializat ideea răspândirii educației în masele largi din Țara Românească.

Profesor inițial la Sf. Sava, unde a reușit să-și pună în valoare studiile făcute la Viena, până mai apoi în Anglia, Petrache Poenaru ajunge director al Eforiei Școalelor Naționale, în al cărei consiliu se afla și viitorul domn Barbu Știrbei. Studiul Regulamentului Școalelor realizat de către el este ilustrativ pentru procesul de reformă al învățământului pe care Petrache Poenaru l-a inițiat și l-a aplicat în bună măsură. Întreaga sa operă a fost dedicată emancipării oamenilor simpli prin educație – despre care afirmă „Învățătura este trebuincioasă la toate clasele de oameni, la toate ramurile de industrie, și la orice fel de îndeletniciri; ea nu depărtează pe oameni de la meșteșuguri și de la meserii și nu este adevărat a zice că oricine învață carte nu va mai voi să fie plugar sau orice altă meserie, căci învățătura, dimpotrivă, nobilind toate profesiile, le face pe toate deopotrivă cinstitute, și așa plugarul nu va pierde gustul îndeletnicirii sale când va ști să citească cărți de agricultură, când va putea să socotească tot felul de produse ale pământului și va afla prin învățatură mijloace de a lor îmbunătățire.”

Fără îndoială, această scurtă incursiune în lumea sacră a modelelor creatoare de modele, a mentorilor, nu putea fi întreruptă fără evocarea, chiar dacă sumară, a personalității lui Nicolae Iorga, acest romantic desăvârșit al culturii noastre.

Afirmat la început într-o aparentă polemică cu „clasicul” Titu Maiorescu, marele nostru istoric a fost dintotdeauna o valoare în sine. Pamfil Șeicaru îl definea drept „dărâmat și crainic al unei noi spiritualități”. Contemporanii, dar și cei care l-au urmat, au apreciat memoria impresionantă dar și talentul său de orator alături de acela de scriitor care l-au legitimat drept un adevărat creator de școală în domeniul istoriei. Iorga a beneficiat de recunoașterea internațională a valorii sale fiind, printre altele, membru al Academiiilor: poloneză, cehă, armeană, sârbă și suedeză, iar opera sa i-a determinat pe contemporanii săi din țară să-l aprecieze drept „un exemplar unic de energie spirituală închinată neamului românesc.”

Desigur că silogismul la care am apelat poate fi susținut de activitatea și personalitatea morală a milioane de educatori care, prin creația lor modelatoare de spirite, au determinat evoluția societății omenești.

Această pledoarie își are totuși rostul în aceste vremuri când parcă unora le-ar apărea tentația uitării rolului și locului legitim dobândite care i se cuvin mentorului după milenii de istorie.

